

דבר תורה לפרשת ויחי – שכתב הרב יהודה דהן

לכי על זה

בפרשתנו, פרשת ויחי יוסף מביא את שני בניו לברכה אצל סבא ישראל. לפני שמברכם יעקב שואל לזהותם של השנים ויוסף עונה שאלו בניו:

(ח) וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת־בְּנֵי יוֹסֵף וַיֹּאמֶר מִי־אַלֶּה: (ט) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אָבִיו בְּנֵי הֵם אֲשֶׁר־נָתַתְּ לִי אֱלֹהִים בְּזוֹהַ וַיֹּאמֶר קָח־סֵנָא אֵלַי וְאֶבְרַכְכֶם (בראשית פרק מת, ח-י) – מה פירוש המילה "בזה" המובאת בדבריו. לצד פירושים פשוטים למילה כמו כאן וכו' נראה שניתן למצוא במילה צופן למשהו עמוק יותר. לשם כאן נפליג קצת לאחור בזמן.

כשיוסף יוצא בשליחות אביו לראות את שלום אחיו ושלום הצאן בשכם הוא פוגש שם איש מעניין שעמו הוא מנהל את השיח ושיג הבא:

"וַיִּמְצְאוּהוּ אִישׁ וְהִנֵּה תַעֲהָ בְשָׂדֶה וַיִּשְׁאַלְהוּ הָאִישׁ לֵאמֹר מַה־תִּבְקֹשׁ: (טז) וַיֹּאמֶר אֶת־אָחִי אָנֹכִי מִבְּקֹשׁ הַגִּידְהֶנָּא לִי אֵיפֹה הֵם רְעִים: (יז) וַיֹּאמֶר הָאִישׁ נִסְעוּ מִזֶּה כִּי שָׁמַעְתִּי אֲמָרִים נִלְכָּה דִתְיִנָּה וַיֵּלֶךְ יוֹסֵף אַחֲרָי וַיִּמְצְאוּם בְּדִתָּן" (בראשית פרק לז, טו-יז)

רש"י מפתיע אותנו בגלותו שכשהאיש אומר ליוסף נסעו מזה הוא מתכוון שהסיעו עצמם מן האחוה. כמו כן רש"י מספר לנו שאותו איש הינו בעצם גבריאל המלאך. מניין לרש"י או לחז"ל שעליהם הוא מסתמך כל זאת?

כשמדקדקים בדיאלוג המעניין הזה רואים שיוסף שואל למעשה שתי בקשות ולא אחת: בקשה אחת גיאוגרפית – הגידה נא לי איפה אחי רועים; אבל הבקשה שקדמה לה מהותית יותר והיא אני מבקש להשיב את האחוה בין האחים במשפחתנו, וזהו 'את אחי אנכי מבקש'.

ואכן אותו 'איש' עונה לו על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון: לבקשתך את האחוה בין האחים דע לך כי הם נסעו ממנה ואינן באחוה עמך כלל וכלל. ועל מה ששאלת איפה הם רועים שמעתי אומרים נלכה דותינה.

כעת ניתן להבין מניין לרש"י שהמילה זה משמעה האחוה ומניין לו שהאיש הזה הוא בעצם מלאך שכן סביר שרק מלאך ידע מה בלבם של חבורת אחים לאח שלא נמצא עמם כלל באותו מקום.

השפתי חכמים על דברי רש"י אלו מוסיף נופך מעניין שהערך הגימטריאי הוא 12 ובכל הוא מציין שלמות המשפחה והאחים ובכך מאפיין את המילה זה כצופן פעולתו שליחותו וכוחו של יוסף. מכאן לא נתפלא למשמע פרעה מתלהב מיוסף באומרו "הֲנִמְצָא כְּזֶה אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ אֱלֹהִים בּוֹ", כשם שלא נתפלא לשמוע את יוסף מאיים על האחים "בְּזֹאת תִּבְחָנוּ חַי פְּרֵעָה אֲסִתְצָאוּ מִזֶּה כִּי אֲסִבְּבוּא אֶחְיִיכֶם הֶקְטַן הֶנְדָּה", כמו גם את יוסף משביע את אחיו להעלות עצמותיו בעתיד מכח המחוייבות והערבות ההדדית במילים הבאות: "פְּקֹד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהֵעֲלֶתֶם אֶת-עֲצַמְתִּי מִזֶּה".

כעת נחזור ונבין עומק חדש בטענתו של יוסף לאביו. יוסף אומר לאביו: אבא, אתה מתקשה לזהות את אפרים ומנשה כבניי, אולי משום מראיהם החיצוני, אבל שא נא עניך אלא התוך הפנימי שלהם ולא אל מראיהם החיצוני, והוא מלא באחוה של אחים, כמענק מהקב"ה על שהתמסרתי בעצמי לשליחות שאתה שלחת אותי אבא למצוא את שלום אחי ואת האחוה תוך סיכון עצמי וחירוף נפש. בני הם אשר נתן לי אלקים בזה – בזכות מסירותי לאותה שליחות. ואכן סבא ישראל בוחן את האחוה ביניהם בתרגיל סיכול הידיים ומאשר את קביעתו ושמחתו החינוכית של יוסף.

ניתן לראות שצופן זה של צפנת פענח רמוז לא רק במקרא אלא גם במדרש:

"שהיה ארונו של יוסף מהלך לפני הארון, ואומות העולם רואין אותו, ואומרין מה טיבו של ארון זה שמהלך עם ארון התורה, וישראל משיבין אותם ואומרים קיים זה מה שכתוב בזה" (מדרש תנחומא (בובר) פרשת נשא)

מתוך הדברים הללו ניקח לעצמנו לימוד חשוב. פעמים נוח לנו להתחבא מאחורי ההגדרות החיצוניות והמעטפות המגזריות בחושבנו כי בכוחם של אלה לתת לנו הגנה ומשמעות. ובכן יוסף מלמד כי התוך הפנימי וצו השליחות והמטען הערכי הוא החשוב יותר. הוא הוא זה שמגדיר את הזהות האמיתית שלנו ואליה נשאף להיות נאמנים בכל מקום שנהיה.